

ACC. N:R M. 12838:1-9.

Landskap: Småland Upptecknare: Oscar Karlsson, Mighult
Härad: Uppvidinge Berättare: " " "
Socken: Mighult Berättarens yrke: fönsterglasblåsare
Uppteckningsår: 1953 Född år 1879 i Medelgrö m.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Marknader och marknadsresor. s. 1-9.

N. M. 45.

Skriv endast på denna sida

Marknaden hölls i denna s. o. v. flykthult på flera ställen i
nuvarande flykthults stansambälle. Hur långt tillbaka i tiden
vet jag ej, men på 1890-talet då marknaden hölls vid kyrkan talades
om "gamla marknadplatsen" belägen något västerut från kyrkan
på Skulla-Fräkegårds ägor. Enligt vad äldre personer, som döda berättat
skulle den s. o. v. nämnda platsen användas för detta ändamål vid det
s. o. v. skrifvel av byns ägor. Då någon för ett 20-tal år sedan
inbade få köpa nämnda jord för ett eget hemis uppförande
Serpa, tillät dessa icke av vederbörande myndigheter.

Förutom vid kyrkan talades om marknaden vid Brändebos,
"Bakin" och andra platser och ibland var frågan om på vil-
ken plats marknaden borde hållas föremål för sockensäm-
mans beslut, då man icke kunde ensa om platsen på annat
sätt. Marknaderna här hölls i April och oktober varje
år och då andra fredagen i månaden. Marknaderna vä-
rade i senare tid blott en dag och "jätystes" i kyrkan
minst 2 Söndagar före dess hållande. Gamla stämmoprotokoll
berättar om vad som "marknadsvakter" afläst 6 till 8 i 10

M. M. 45

1.

man som valdes bland allmogens för mod och uthälsa kända
hemmansägare; frögn "läskurari" eller drängar lugde härtill.

Bland andra marknader i denna del av Bergslagen voro
Dädesjö och Vilköls marknader de förmästa och be-
röfles allmänt av älgkullbarma. Till dessa marknader
vilka anordnades i den tidens almanackor fördes man
särskilt om fäktatur skulle medföras, dagen eller kvällen
före den dag själva marknaden hölls. Den sistnämnda
dagen kallades "marknadsafton" liksom dagen före en stor
helgdag vilket den (marknadsdagen) också i flera anseenden kunde
jämföras med. Då unga dräng och piga ledigt från arbetet,
så skulle marknadens konsumeras, då köptes goss och molloger fört-
marsgävar, då singlades stamt och brölrades man, eller tävlade
i lyngdlyftning "Kosta förkylta" "Rea master" och mycket annat.

Uti 1879 (mitt födelseår) års almanack är Dädesjö o. Eriksmåla (i Bergslagen) marknader anmärkade; den förmästa hölls den 24^{aug.} de juni och den andra
25:de juni. Även Vilköls marknad i Hälsjöberga s.m är upptecknad i nämnda
almanack och hölls den 23 okt. (dagen före (inveckar) samma är

Var mycket berömt från Ålgubbs s.m. Till Ålgubbs och Vidboths
marknader färdades man samma dag som marknaden hölls, men
skulle man till Dädesjö, till ritten plats Ålgubbs borta hade
30-50 km, beroende på från ritten plats i Ålgubbs flera städer
man färdades; färdades man dagen eller kvällen före markt-
naden. Till den sistnämnda var man gärna flera i
sällskap. Skulle boskap föras med till marknaden måste
man komma hemifrån tidigt dagen förut. Kallst ville man
ha sällskap. På färdvägarna var osäkra och många
stora fränstulna både djur och "persedlar" varor om
de tog sig en vilostund och råbade "stanna till".

Djurförare var ofta klädda i s.k. "förskinn" = ett slags
färbädd med "bräsklapp" liknande det smeden i allmänhet
har på sig vid handelsmide, till skydd för kringflygande
gräskar. Moten medhordes oftast av "färahanden" i en
skinn- eller läderväska försedd med rem och som
hängdes över axeln ned på ryggen. Brädd var ej särskilt
emballerat ritket däremot var fasset med smör och ost, ritka

oftast var inlagda i askar tillväskade, med sidorna av fjörknäven
 samt botten och lock av trä. Någon hade väl läda av trävarvs-
 maten förvarades. Jag såg också, att de som äkte hästskjult
 hade maten förvarad i en läda under sillbrädet i
 "åkragmen" = kyrk-ragn. Sam dryck till maten på färdrägar
 hade man måst vatten från brunnar man färdades förbi,
 ibland medhand mjölk och, framför allt, brännvin som
 på denna tid ej fick saknas hos den vilken ville vara
 "starkt för sin skull". Till marknad i hemsocknen hade fånarna
 fridag men till andra marknader var det, utom i särskilda fall,
 endast drängar vilka skulle föra kreatur till "långdanas"
 långt från socknen belägna, marknader, som hade marknadsledigt.
 Uppköpare av kreatur särskilt då slaktare, mötte ofta
 långt från marknadsplatserna folk som drev eller
 ledde djuren. De s. b. "knallarna" voro ju alltid på
 nämnda marknader avensom "blockjudar" vilka sist-
 nämnda hade till specialitet att avklippa och uppköpa
 kvinnokärl. För en dylik "skalpering" beviljades för de flesta

"tre dahlör" = 50 öre. Denna summa var lättfjämad bykle
munga ty häret värde ju snart lika långt, men mängen
gång var det upphovet till "varaktig söndring" makar emellan.
På vägen från Åghults och till Villköts marknad var d. s. b.
brästens mö belägen. Tjuven förtäljer att vid en vatten-
fylld mosse satt ett par personer en gång vid en markt-
nadsresa som ett par Åghultsbor företog till Villköt,
och sågade medu lirk. De resande frågade då: "Nappas det
här"! "Nappas det inte, här så nappas det väl längre fram"
fick de till svar. Liten längre fram på vägen blevo de och
så överfallna av ett par banditer, men färdmännen voro
berägnade med såväl "fjurameje" som handtyr, den senare
med lådorem fasthållen vid handen för att ej kunna
ryckas från honom, varför de klarade sig bra undan
öventyret. Vid Lenhofda Lätgivarögård övernattade ofta
de längs i ästra delen av Åghults d. u. boende, som
drevor djur till försäljning i "Däjä marken". Till Villköt
och Åghults-Nulla behändes inget övernattnings ställe.

Hur "knallarna" och andra försäljare fruktade sina varor kämra jag ej till. Icke heller hur deras resor ordnades.

Även där hussfadern reste med häst och vagn till marknaden sände han sin dräng Lagen förut, om det var långt till marknaden med kreaturen. En ykesmässig marknadsresa var det jag inte. Papparslagare, laggbärlmakare, plit- & bläckslagare och andra ykesmän såluförde sina produkter å flera marknadsplatser runt sina resp. bostadsorter. Bofakta personer fingo ofta kredit, särskilt då på dyrbara saker såsom: kudygylger, andra slags lyger, skokor, m.m.

De marknadsplatser jag här har talat om vara ofta belägna i kyrkbyn eller dess omedelbara närhet, och ägdes av bönder resp. kyrkoherdebeställdt jord. I Källrot var det på Guttuskenus säteri-gård (Leventhult ägare den tid här skrives om.) De varor som handlades med (byttes och försålles vara allahanda, såsom, Tredelin av alla slag, (säm undantagna) "fyllsvin" fanns ju gott om, men detta gick ej i byle eller handlet. Den bestade lämsman i "funken".

ACC. N:R M. 12838:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

Dädesjö var till stor del härlmarksnad, men alla slags
möttreatur såldes och byttes. Färsbill bra gick handelen med
större möttreatur s. d. otar, vilka uppköptes och kördes i stora
driffler till Hockholm. En berättelse om en dylik otdrivare-
uppköpare må utmärkt skrivas, då jag tycker den är belev-
mande för hur hockholmaren i allmänhet behandlade en kund
vilken måkända sig "lurvig" ut då han flera dagar och må-
ter framgat med sin otdrift från Småland till Hockh.
Det var den Henrikke Härrösbonden som av sin bättre hälft
fått order om att från Skövde staden frakta med sig en spegel-
såsånt sak i den tidens Småländska bandelen. För detta ändamål
stegade han in i en butik der det fanns speglar i alla
storlekar. Mycket folk var det i butiken och då vår bonde
sannit den spegel han tyckte skulle passa i Skövde i
Skövde frågade han vad den kostade. Expedienterna sågude
ej de den arakade något lindrigt rensvagne oansenlige
mannen varför denne upprepade sin fråga. Då det ej
hållen mer blev något svar tog den stolle bonden sin

Skadiga ekbräcka i sin högra "näse" och drände till
en stor och vacker spegel så den flög i "lusen biten".

Men nu blev det banden som blev uppmärksammas
samt utkrävd en summa för den korsade spegeln.

Då han frågat om priset och fått veta det samma, drog
han upp en plämbok späckad med beklag i stora volu-
mer och frågade om de kunde ge tillbaka på en so-
dem. Nej det gick inte men nu blev de villiga att
rädja speglar. Helst lagret var till salu ifall han var med-
löst men det var han inte. Men "mo in" (d. v. s. entalera) "en
se liadane som ja få mä mä hena se moe" = man
så betale ja sägge två. Han fick sin vilja fram och så
kom det smider att hänga en spegel i "stora salen" i
Kämälbo var till det ej fanns maken i hela socknen.

Tredje förekom icke på marknaderna i andra fall
än då personen ifråga var väl-känd av säljaren.

Skadning av tjänstefolk förekom alltså på alla mark-
nader särskilt på oktobermarknaderna.

Även giftermälsplaner diskuterades och många voro de unga män och kvinnor som på marknader träffade varandra och gjorde upp om giftermål, ofta sammanförda av s. k. "bäneman" = äkenskapsmäklare.

Om en sådan uppgörelse läses i en Kalmar tidning ~~från~~ utgåvan år 1884 följande: Bänemannen hade begärt 200 riksdaler i "bänemanns provision" men blivit erbjuden den halva summan, eller 100 riksdaler. Det blev ting sak vid Tredra Måns Högstadsrätt om saken och Domstolen resolverade:

"Då en ordinarie bänemanns provision är vanligast 100 riksdaler, men i anseende till brudens icke obetydligt framskridna ålder, det mått icke ringa möda att få henne bortgift, anser Högstadsrätten att 200 riksdaler är skälig provision i föreliggande fall."